

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Rozvoj schopnosti spolupráce dětí mladšího školního věku s
využitím vybraných knižních titulů prostřednictvím výtvarných
technik

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Marcela Keltnerová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: čtvrtý

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

9. března 2011

vlastnoruční podpis studentky

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Ireně Kovářové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji také své rodině a přátelům za psychickou podporu.

OBSAH

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	6
1 Mladší školní věk.....	8
1.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky.....	8
1.2 Vývoj poznávacích procesů.....	9
1.3 Emoční a sociální vývoj.....	10
2 Děti a spolupráce.....	11
2.1 Fenomén spolupráce.....	11
2.2 Role pedagoga v kooperativní výuce.....	11
2.3 Kooperativní učební prostředí.....	12
2.4 Kooperativní hra a její hodnoty.....	13
2.5 Spolupráce v rámci výtvarné výchovy.....	13
3 Význam literatury pro utváření osobnosti dítěte.....	14
3.1 Vztah dnešních dětí ke knihám.....	14
3.2 Přínos čtenářských dovedností pro školáky.....	15
3.3 Specifičnost literatury pro děti.....	16
3.4 Základní žánry dětské literatury.....	16
3.4.1 Říkadlo.....	16
3.4.2 Povídka.....	17
3.5 Významní autoři knížek pro děti.....	17
4 Pohádka jako nejdůležitější žánr literatury pro děti.....	19
4.1 Druhy pohádek.....	19
4.1.1 Zvířecí pohádky.....	20
4.1.2 Kouzelné a novelistické pohádky.....	20
4.1.3 Pohádka umělá.....	21
4.2 Výchovný aspekt pohádek.....	21
5 Výtvarná výchova a její techniky.....	23
5.1 Výtvarně výchovný proces.....	23
5.2 Výtvarná výchova jako součást výchovy ve volném čase.....	23
5.3 Význam výtvarné výchovy pro děti.....	24
5.4 Vztah mezi výtvarnou výchovou a literaturou.....	25
5.5 Výtvarné techniky využitelné s dětmi mladšího školního věku.....	26
5.5.1 Kresba.....	26
5.5.2 Malba.....	26
5.5.3 Grafika.....	27
5.5.4 Plastická a prostorová tvorba.....	28
6 PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
6.1 Úvod.....	29
6.2 Projekty.....	29
6.2.1 Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort.....	29
6.2.2 O Jabloňce.....	31
6.2.3 Pohádka Vodnická.....	33
6.2.4 V roli ilustrátora pohádkové knihy.....	34
6.3 Realizace projektu.....	35
6.3.1 Poznámky k organizační stránce projektu.....	35
6.3.2 Reflexe průběhu činností.....	36
6.3.3 Výsledky činností.....	37

Seznam použité literatury:	39
PŘÍLOHY	42
ABSTRAKT	47
ABSTRACT	48

ÚVOD

V dnešní době vyspělých komunikačních technologií jdou do pozadí klasické způsoby komunikace. Do popředí se dostává internet a dnešní děti díky virtuálním přátelstvím pomalu ztrácejí schopnost navázat opravdový vztah s vrstevníky, nejsou schopné spolupracovat s ostatními, z lidí se stávají individualisté. Tento problém úzce souvisí s postupným mizením klasických zálib jako je četba. Všechno je rychle a jednoduše přístupné, a to rovnou z domova. Děti si mohou na obrazovkách svých počítačů najít cokoli, co je zajímá, a v některých domácnostech už ani nenajdeme žádné knihy. Přitom četba je pro správný vývoj dětí tak důležitá. Vezměme si třeba pohádky, které se už po staletí vyprávěním předávají z generace na generaci, mají v sobě ukryto tolik moudra! Jsou darem našich předků, návodem jak žít v souladu s morálními zásadami, jak být dobrými lidmi. Je třeba vrátit dětem hodnoty, které se s nástupem moderní doby pomalu vytrácejí. Mnohdy platí, že to, co je pro člověka nejcennější, bývá ukryto v těch úplně nejobyčejnějších věcech, ve věcech, kterým nepřikládáme žádnou hodnotu. Jsou tak blízko, a přitom je ustavičně přehlízíme. Proto bychom se měli zaměřit na ty nejmladší a předat jim dědictví našich dědečků a babiček. Ukázat jim cestu k literatuře, cestu k mezilidské vzájemnosti, cestu k plnohodnotnému bytí.

Ve své práci se pokusím nabídnout pár inspirativních nápadů, jak podnítit děti ke spolupráci za pomoci umění. Přála bych si, aby se má práce stala inspirací pro ostatní pedagogické pracovníky a třeba i pro rodiče, aby byla prvním krůčkem na dlouhé cestě za poklady ukryté v literatuře. Touto prací chci dát podnět k zamyšlení se nad výchovou k tradičním hodnotám. Mým cílem je podpořit zdravé mezilidské vztahy a podnítit kultivaci ducha skrze umění a literaturu. Uvědomuji si, že toto je spíše abstraktní cíl, že jednou bakalářskou prací nemohu nijak zvlášť ovlivnit budoucnost a že si беру na svá bedra moc velké břímě, pokouším-li se o takový cíl, jakým je kultivace duše. Budu se tedy snažit držet při zemi a stanovím si jen takové cíle, kterých lze objektivně dosáhnout. Jedním z nich bude například podat utříděný přehled neznámějších výtvarných technik, s jejichž pomocí bychom mohli podpořit spolupráci dětí mladšího školního věku a jejich vzájemné vztahy. Dále bych chtěla vyzdvihnout klady literatury a výtvarného umění a jejich přínos pro dětskou duši. Vytvořím několik praktických projektů, kde propojím právě výtvarnou činnost s literaturou. Těmito projekty se budu snažit posílit vzájemnou spolupráci dětí. V neposlední řadě se

pokusím vyzkoumat v praxi, zda je skutečně možné skrze výtvarnou činnost dětí podpořit vzájemnou spolupráci dětí a utužit jejich vztahy.

Práce je rozdělena na dvě části - teoretickou a praktickou. V teoretické části pracuji s již zjištěnými fakty a čerpám z knižních zdrojů. V praktické části nabídnu několik ukázek, jak hravou formou seznámit děti s četbou a s významnými literárními autory. Část projektu se pokusím ověřit v praxi - ve školní družině - a zjištěná data zdokumentuji právě v praktické části této práce.

V první kapitole se zabývám problematikou mladšího školního věku. Práci jsem zaměřila na tuto věkovou skupinu, jelikož se domnívám, že právě období vstupu dítěte do školy je pro vývoj jeho budoucích hodnot určující. Je tedy třeba dětem hned v ranném věku nabídnout kvalitní možnosti trávení volného času. Součástí nabídky by měla být i četba a umělecká tvorba. To jsou hodnotné způsoby, jak se naučit rozvíjet tvořivost a obohatit tak celý svůj život.

Dále nastiňuji fenomén spolupráce a pozvolna přecházím k jádru své práce, ke kapitolám věnujícím se literatuře. Zvláště se pak zaměřím na pohádku, která hraje v dětském světě významnou roli, a podrobně se jí věnuji také proto, že na závěr své práce budu ve výtvarném projektu pracovat právě s pohádkami.

V další kapitole se zaměřím na výtvarnou výchovu a pokusím se vyjádřit, jak může právě výtvarné umění dětem obohatit život. V krátkosti také popíši ty nejznámější výtvarné techniky, které jsou vhodné pro výtvarnou činnost s dětmi mladšího školního věku. Tento stručný nástin se mi bude hodit pro výběr technik k projektům pro praktickou část práce.

Poslední kapitola je věnována výtvarně tvořivým projektům a závěrečným dojmům z praxe, které jsou završením této práce. Na závěr shrnu své poznatky a zhodnotím, zda-li se mi alespoň částečně podařilo dosáhnout vytyčených cílů.

1 Mladší školní věk

Nástup do školy je důležitým mezníkem v životě dítěte, protože významně ovlivňuje rozvoj dětské osobnosti. Škola je důležitým místem socializace. Vstup dítěte do školy můžeme chápat jako jednu fázi procesu odpoutávání se od závislosti na rodině.¹

Dítě si osvojuje nové sociální role a musí se přizpůsobit neznámému prostředí. Učí se komunikaci s učitelem a se spolužáky.²

Vstupem do školy nastupuje vývojová etapa mladšího školního věku. Zpravidla ji vymezujeme časovým úsekem od 6-7 let do 11 let, kdy se začínají objevovat první známky pohlavního dospívání (prepubescence).³

Někteří autoři rozdělují mladší školní věk na dvě etapy, a to kvůli velkým rozdílům mezi dětmi na začátku školní docházky a ve vyšších třídách. Např. Zdeněk Matějček označil jako mladší školní věk období mezi šestým a osmým rokem života. Období po roce devátém až do dvanáctého roku nazývá středním školním věkem.⁴

Langmeier označuje mladší školní věk jako věk střízlivého realismu. Školák je plně zaměřen na skutečnost. Chce pochopit okolní svět a věci v něm. Tendenci k realismu můžeme pozorovat v slovním a písemném projevu, v kresbách i ve hře. Pro dítě mladšího školního věku je mnohem lákavější realisticky provedená ilustrace než moderní kresba. Dítě chce věci prozkoumat skutečnou činností, a proto je žádoucí, aby mu bylo učivo demonstrováno názorně, nejen formou výkladu.⁵

1.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky

U tělesného vývoje dětí v každém věku musíme počítat s velkými individuálními rozdíly. Obecně však platí, že v období mladšího školního věku je růst těla obvykle zrychlený a zpomaluje se až kolem osmého roku. Dochází k posilování odolnosti organismu, ke zdokonalování pohyblivosti kloubů a činnosti svalů. Zvyšuje se hmotnost mozku a objem srdce.

---

¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 148.

² Srov. HRÍCHOVÁ, M.; NOVOTNÁ, L.; MINHOVÁ, J. *Vývojová psychologie pro učitele*, s. 50.

³ ŠIMÍČKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 93.

⁴ Srov. tamtéž, s. 93.

⁵ Srov. LANGMEIER, J.; Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*, s. 115-116.

V tomto vývojovém období dochází rovněž ke zlepšení koordinace těla. Pohyby jsou přesnější a rychlejší než u předškolního dítěte. Děti v tomto období vývoje oplývají fyzickou aktivitou a radují se z pohybu. Je třeba dbát na každodenní pohybové aktivity, které napomáhají psychickému uvolnění.⁶

Významně se zlepšuje také jemná a hrubá motorika. Roste zájem o sportovní hry vyžadující obratnost a sílu, zlepšuje se i výkon při psaní a kreslení. Zpočátku pohyby při praktických výkonech vycházejí z ramenního kloubu a soustřeďují se do kloubu loketního, delším cvičení dítě dosáhne žádoucí jemnější koordinace pohybu zápěstí a prstů. Motorické výkony však nezávisí pouze na věku, lze je ovlivnit i zvenčí, a to vhodným podporováním.⁷

1.2 Vývoj poznávacích procesů

I v oblasti poznávání je znát rostoucí aktivita dítěte. Školák se chce všeho zúčastnit, vše pochopit, a je tedy velmi pozorný, zvědavý a vytrvalý.

Představivost dosahuje v tomto období vrcholu. Důležitým momentem ve vývoji představ je schopnost záměrně vyvolávat potřebné představy.

Do školy dítě vstupuje s praktickou znalostí mateřského jazyka a ve škole se učí osvojit si i řeč psanou a čtenou, to bývá pro dítě z počátku velmi vyčerpávající. Při čtení a psaní pracuje naplno sluch a zrak, probíhají složité neuropsychické procesy. Díky osvojení dovednosti číst dítě rozvíjí svou řeč a rozšiřuje si slovní zásobu.⁸

Vývoj řeči podporuje také rozvoj paměti. Dlouhodobá i krátkodobá paměť je v období školního věku stabilnější než u předškoláků. Školák již začíná sám používat různé paměťové strategie.⁹

Jak je z výše uvedeného patrné, na poli poznávacích procesů dochází u dítěte předškolního věku k nemalým změnám. Při práci s dětmi je dobré tuto oblast dobře znát a umět s vědomostmi z oblasti vývojové psychologie pracovat ve prospěch dítěte.

---

⁶ Srov. ŠIMÍČKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 94.

⁷ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 117.

⁸ Srov. ŠIMÍČKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 94 -96.

⁹ LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 121.

1.3 Emoční a sociální vývoj

U mladšího školáka dochází ke slábnutí egocentrismu a narůstání schopnosti regulovat své chování. Dítě je schopno záměrně potlačit své pocity, či naopak zřetelně pocity vyjádřit a bere při tom ohled na ostatní.

Začínají se rozvíjet vyšší city – etické, estetické a sociální. Dítě začíná pokládat určité chování za správné a to bez ohledu na autoritu.

Pro správný vývoj je důležité, aby si dítě osvojilo kladné sebehodnocení. Velmi jej ovlivňuje pocit úspěšnosti ve škole, proto je trvalý neúspěch nebezpečný, mohl by ohrozit hodnotu vlastního „já“.¹⁰

Období mladšího školního věku je rovněž obdobím navazování nových vztahů. Do života dítěte vstupují další významné osoby. Už to nejsou pouze rodiče, kteří ovlivňují chování školáka, do hry vstupují spolužáci a učitelé. Reakce dítěte na jiné dítě se liší od reakcí na dospělé, dítě je dítěti bližší, a proto se ve skupině vrstevníků děti učí důležitým sociálním reakcím, jako je pomoc druhým, spolupráce, ale také soutěživost.¹¹

V mladším školním věku se objevují počátky zájmů, které mívají spíše přechodný charakter, dítě se teprve orientuje v možnostech různých aktivit i ve svých schopnostech. Jde však o oblast velmi důležitou. Úspěšná seberealizace v zájmové činnosti dítě nejen rozvíjí a obohacuje osobnost dítěte, ale může být i vhodnou kompenzací výkonových či sociálních neúspěchů ve škole. Vždyť možnost seberealizace patří po celý život k nejsilnějším lidským potřebám.¹²

---

¹⁰ Srov. ŠIMÍČKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 71.

¹¹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 128

¹² ŠIMÍČKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 99.

2 Děti a spolupráce

2.1 Fenomémem spolupráce

*Z hlediska sociální psychologie jde o tzv. pozitivní vzájemnou závislost lidí. Závislost proto, že v úkolových situacích jsou lidé na sobě závislí v dosahování cíle – aby tohoto cíle dosáhli, potřebují dalšího člověka, který směřuje ke stejnému cíli. Pokud dosáhne tohoto cíle jednotlivec, dosáhnou jej i druzí (skupina), a naopak. Slovo pozitivní pak označuje to, že ze společného dosažení cíle mají prospěch všichni zúčastnění.*¹³

Hodnota kooperace je právě ve dvojnásobném úspěchu, kterého dosáhne jak jedinec, tak i celá skupina. Jednotlivec přispívá svými dílčími nápady k nápadům skupiny, a tak vzniká velké množství nových inspirativních postřehů, ze kterých může celá skupina čerpat. Dá se také využít spravedlivé spolupráce formou „něco za něco“. Funguje to asi tak, že jednou vymyslí řešení úkolu jeden člen skupiny a pomůže tak vyřešit problém druhým, ostatní pak zase příště přispějí svými řešeními a splatí tím svůj „dluh“.¹⁴

Výzkumy na poli sociální psychologie dokázaly, že společné úsilí vede k rozšíření sociálních hranic. Ostatní už přestávají být „oni“ a stanou se z nich „naši“. Spolupráce je tedy účinným nástrojem k odbourávání předpojatých postojů, překonává odlišnosti a stmeluje kolektiv.¹⁵

2.2 Role pedagoga v kooperativní výuce

Mohlo by se zdát, že když je těžiště ve spolupráci a interakci mezi dětmi, pedagog již situaci ve třídě neřídí. To však samozřejmě není pravda. Učitel či vychovatel má stále podstatnou funkci, jen je jeho úloha trochu jiná než v běžné výuce. Má důležitou roli, vytváří podmínky pro efektivní práci skupin.¹⁶

---

¹³ KASÍKOVÁ, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, s. 11.

¹⁴ Srov. KASÍKOVÁ, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, s. 11.

¹⁵ Srov. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 129.

¹⁶ Srov. KASÍKOVÁ, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, s. 84.

Úloha pedagoga v kooperativním učení:

- Jasně stanovuje cíle hodiny.
- Rozděluje žáky do skupin.
- Určuje velikost skupiny.
- Stanovuje úkoly vhodné pro kooperaci.
- Může přidělit role ve skupině.
- Monitoruje činnost skupin.
- Dává prostor hodnocení fungování skupiny.

Kooperativní spolupráci je možno chápat jako určitou technologii výuky. Základem je postoj pedagoga, tedy jestli důvěřuje tomu, že vrstevnické vztahy jsou stimulem učení a zda vidí svoji autoritu založenou na vytváření podmínek ke spolupráci dětí.¹⁷

2.3 Kooperativní učební prostředí

Kooperativní učební prostředí podporuje úsilí žáků i výsledky jejich činnosti. Při vytváření takového prostředí jde o víc než jen o přestavění nábytku.

Učební prostředí podporující spolupráci má tyto rysy:

- Učitel/vychovatel spoléhá na možnosti, které přinášejí pro učení vrstevnické vztahy.
- Role učitele/vychovatele se mění z osoby, která předává vědění, do role facilitátora.
- Ve výuce jsou vytvářeny podmínky pro zapojení všech žáků.
- Žáci mají důvěru v sebe jako v osobnost, která může spolurozhodovat o svém učení.
- Žáci navrhují řešení, která jsou jen pokusnými návrhy, ale pomáhají se dostat blíž k hlubšímu porozumění.

---

¹⁷ Srov. KASÍKOVÁ, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, s. 84-95.

- Žáci se nebojí prezentovat produkty a výsledky své práce před kritickým publikem.
- Materiální prostředí je přizpůsobeno cílům kooperativní činnosti (židle a stoly jsou volně přestavitelné).¹⁸

2.4 Kooperativní hra a její hodnoty

Význam hry pro děti je prokazatelný. Dokonce již mizí názory, že hra patří jen k předškolnímu věku. I v rámci výuky může hra plnit důležité poslání. Vede k rozvoji poznávacích procesů, vnímavosti a tvořivosti, může též přispět k řešení komunikačních problémů skupiny.

Bohužel však i do světa hry pronikl důraz na produkci a orientace na cíl. Úzkostná snaha zvítězit potlačuje obyčejnou radost ze samotné hry. Kooperativní hry jsou vytvořeny tak, že nikdo neprohrává, jsou to hry sdílení a spolupráce, všem jde o společný cíl. Děti nehrají proti sobě, ale hrají spolu. Tyto hry vylučují strach ze selhání a neúspěchu, upevňují důvěru v sebe a podporují tak sebepřijetí. A v tom je nesmírná hodnota kooperativních her.¹⁹

2.5 Spolupráce v rámci výtvarné výchovy

Oblast zájmových činností, ať už v družině či v zájmových kroužcích, je ideálním prostředím pro rozvoj spolupráce dětí. V rámci školní výuky mnohdy nelze skupinovou spoluprací praktikovat a právě výchova mimo vyučování poskytuje společné tvorbě prostor. Výtvarná tvorba je pro týmovou spoluprací jako stvořená. Dítě získává důležité místo uprostřed kolektivu, vždyť i ono je součástí týmu malířů, i ono samo se podílí na vzniku kolektivního uměleckého díla! Prostřednictvím společné tvorby v rámci výtvarné výchovy se dítě učí sebeprosazení v kolektivu, a naopak i neméně důležitému ustupování se svým záměrem v rámci společného vyššího cíle.

---

¹⁸ Srov. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, s. 39-40.

¹⁹ Srov. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, s. 60.

3 Význam literatury pro utváření osobnosti dítěte

Ve vývoji dítěte hraje významnou výchovně vzdělávací a výchovně estetickou roli umění a obzvlášť literatura. Jak pravil Josef Čapek v eseji - Co má člověk z umění: „*Umění hned od počátku, zrodilo se s člověkem.*“ A tak již od ranného dětství je člověku blízká ona prvotní potřeba umění. Dítě od narození umění potřebuje i se jej samo snaží produkovat. Neví sice nic o estetickém vnímání, ale zálibně opakuje verše, prohlíží si barevné stránky v knihách, kreslí po zdi, tančí, zpívá, ... A jak plyne čas a dítě roste, potřeba uměleckého prožitku roste s ním.²⁰

3.1 Vztah dnešních dětí ke knihám

Jak už jsem se zmínila výše, určující pro vztah dítěte ke knize je prvotní potřeba umění. *Nad všechny činitele, které mohou příznivě ovlivnit vztah dítěte ke knihám, je pak dospělý prostředník.*²¹

Úloha dospělého prostředníka spočívá především v pomoci porozumět čtenému textu. Co je však ještě cennější, jsou společné chvíle strávené nad knihou. Ty mohou být báječným prostředkem k utužení vzájemných vztahů v rodině a v budování budoucího vztahu dítěte k ostatním lidem. Společná četba dětí s rodiči má tedy také kromě jiného psychologický význam.²²

Rozvoj vědy a techniky s sebou přinesl pro lidi mnohé výhody, avšak na všem dobrém lze bohužel shledat i stinnou stránku věci a tou je v tomto případě posun hodnotové orientace dětí. Dochází k opouštění klasických zájmových činností a ty jsou nahrazovány činnostmi novými, moderními. Klasické způsoby trávení volného času, jako je četba, jsou vystřídány zálibou v počítačových technologiích. Jak vyplývá z mnohých moderních výzkumů, většina dnešních školních dětí tráví u svých počítačů až neuvěřitelné množství svého volného času. A to stojí za zamyšlení.

Přitom literatura a četba jsou pro děti velmi důležité, jak z hlediska rozvoje morálních hodnot, tak z hlediska obohacení života o uměleckou složku. Napomáhá

---

²⁰ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 15.

²¹ GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 15.

²² Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 16.

rozšiřování slovní zásoby a obzorů poznání. Je tedy velmi žádoucí, aby se děti zase vrátily k četbě a věnovaly jí větší část svého volného času.

3.2 Přínos čtenářských dovedností pro školáky

Jedním z důležitých cílů základního vzdělávání je naučit žáka dorozumívat se slovem i písmem. V RVP ZV jsou uvedeny kompetence, které má žák ve škole získat, a nejedna se týká právě rozvoje komunikačních schopností a s tím souvisejících čtenářských dovedností.

Na ukázkou uvedu pár nejdůležitějších:

- vyjadřovat se kultivovaně v písemném i ústním projevu,
- vyjadřovat se výstižně,
- vyjadřovat se souvisle, srozumitelně, volit vhodná slova,
- číst s porozuměním psané texty přiměřené věku, rozlišovat hlavní myšlenky, odlišit podstatné jevy od nepodstatných,
- využívat různé zdroje informací k rozšiřování svých znalostí a dovedností potřebných ke studiu,
- reprodukovat vlastními slovy slyšené nebo přečtené informace,
- formulovat vlastní názor a prožitky atd.

Dovednost číst je tedy pro školáka velmi důležitá. Čtení má pro žáka obrovský význam hned z několika důvodů. Uvádí dítě do světa literatury, umožňuje mu poznávat nové a vzdělávat se prostřednictvím knih a jiného textu. Dále si dítě prostřednictvím příběhů literárních hrdinů může ujasnit svůj pohled na svět, řešit běžné i neobvyklé situace a na podkladě různých modelů chování si dítě utváří svůj morální postoj. Literární text navíc umožňuje dětem zdokonalit se ve slovním projevu. Rozšiřuje slovní zásobu, tříbí mluvený projev a usnadňuje vyjadřování.²³

Aby však čtení přinášelo dítěti veškeré možné výhody, je třeba, aby dítě čtenému textu rozumělo. K tomu může napomoci společná četba rodičů s dětmi, ale i hlasité čtení s ostatními dětmi ve školní třídě. Bylo by žádoucí, kdyby učitel v hodinách čtení

---

²³Srov. ŠIKULOVÁ, R.; RYTÍŘOVÁ, V. *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*, s. 9-10.

vyhradil čas na analýzu přečteného textu, kde by děti dostaly prostor o obsahu přečteného diskutovat.

3.3 Specifičnost literatury pro děti

Rozdíl mezi literaturou pro děti a tou pro dospělé spočívá hlavně ve specifičnosti jejího adresáta. Tím je u dětské literatury dětský čtenář. Literatura pro děti se musí přizpůsobit nárokům a psychickým možnostem dítěte. To však neznamená, že se sníží nároky na uměleckou hodnotu literatury. Autor literatury pro děti se musí umět do dítěte vcítit, porozumět jeho světu, aby mohl dát literárnímu dílu estetický tvar a aby dětského čtenáře svým dílem zaujal.

Specifičnost dětské literatury se týká jak obsahu, tak formy literárního díla. To platí především pro literaturu intencionální, tedy pro tu, která byla napsána záměrně pro děti. Existuje však také literatura neintencionální, tzn. díla, která do literatury pro děti přešla z literatury pro dospělé. Jedná se například o díla literárních klasiků a lidovou slovesnost.²⁴

3.4 Základní žánry dětské literatury

Literaturu pro děti můžeme členit podle různých hledisek. Často se dělí například podle vývojových stupňů dítěte, já jsem si zvolila podle obsahu mé práce členění jiné, na poezii, prózu a drama. Z poezie pro děti je asi nejvyžívanější říkadlo, z prózy pro děti se nejčastěji setkáme s pohádkou a povídkou a z dramatu převažuje loutková hra.

3.4.1 Říkadlo

Jak pravil literární klasik František Hrubín: „*Sotva se dítě naučí několika slovům, hraje si s nimi, zkouší je, pokouší je, něžně je drtí a zase skládá dohromady – zkrátka,*

---

²⁴Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 17-18.

slovo je pro ně cosi nového, hračka, která se mění v nástroj, v klíč, jímž všechno otevřeš.“²⁵

Říkadlo je tradičním žánrem, pochází z ústní lidové slovesnosti, ale nepatří jen minulosti. Dodnes básníci píší s velikou účinností pro dětské čtenáře a dodnes jsou říkadla dětmi tolik oblíbená. Dalo by se říci, že říkadlo je základním žánrem poezie pro děti.

Nemyslím si, že by říkadla patřila jen těm nejmenším dětem. Vždyť i školáky provází téměř celou školní docházkou. Už při zápisu do školy je dítě pobízeno, aby řeklo nějakou básničku, a jeho přednes se podílí na výsledném rozhodnutí o školní zralosti dítěte. A všelijaká říkadla a básničky jdou se školákem napříč jeho školní docházkou až do jejího konce.

3.4.2 Povídka

Tematika povídek pro děti vychází často z rodinného kruhu a rozšiřuje se spolu s obzorem dítěte o nové postavy a děje. Zážitky ze života dětí jsou tedy nejčastějším námětem pro povídku. Dětem vyhovuje i její jednoduché a přímočaré dějství, krátký časový úsek a malý počet postav. Malý čtenář se tak lépe orientuje v ději. Cykly povídek s jedním ústředním hrdinou jsou vhodným textem pro počátky čteného projevu dětí, a proto se často využívají v hodinách čtení. Ze svých školních let si vybavuji třeba všeobecně známou knihu *Honzíkova cesta*.²⁶

3.5 Významní autoři knížek pro děti

Je nespočet autorů, kteří významně přispěli svým dílem české literatuře pro děti. O všech tady psát bohužel nemohu, byl by to materiál minimálně na jednu celou diplomovou práci. Vybrala jsem si tedy ty, o kterých si myslím, že svět dětské literatury ovlivnili nejvíce.

Tak například Karel Jaromír Erben. Zanechal české veršované lidové slovesnosti pro děti odkaz, z něhož čerpáme dodnes. Jeho sbírka *Prostonárodní české písně a říkadla* ovlivňuje řady básníků, malířů, skladatelů i pedagogů. Sbírkou vznikala

---

²⁵ GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 19.

²⁶ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 24.

téměř čtyřicet let a najdeme v ní celou škálu dětské lidové poezie – ukolébavky, říkadla, rozpočítadla, dětské hry. To vše najdeme v prvním oddílu této sbírky, nazvaném Věk dětský. Kromě sběratelského úsilí lidové slovesnosti se Erben věnoval také tvorbě prozaických pohádek a ty najdeme v repertoáru českého dětského čtenáře i v dnešní době. Je na místě zmínit ty nejznámější, jako je například pohádka O třech přadlenách, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Zlatovláska, Tři zlaté vlasy děda Vševěda a konečně pohádka Hrnečku, vař! Tyto pohádky byly nastokrát převyprávěné po celé Evropě v různých verzích.

Další neméně významnou autorkou knih pro děti je Božena Němcová. Její *Národní Báchorky a pověsti* vyšly v několika svazcích a v nich bychom našli další významné a všeobecně známé pohádky. Patří sem třeba pohádka Čert a Káča, O neposlušných kůzlátkách, Pohádka o kohoutkovi a slepičce, O Smolíčkovi a nakonec pohádka O perníkové chaloupce. Božena Němcová přispěla do zlatého fondu našeho folklórního odkazu literatury pro děti obrovskou mírou. Její pohádky jsou u dětí velmi oblíbené dodnes.²⁷

Dále bych v souvislosti s dětskou literaturou ráda zmínila bratry Čapkovy, Josefa Ladu a dále třeba Jana Karafiáta, Ondřeje Sekoru... Jistě bych mohla uvést ještě řadu dalších významných autorů, avšak troufám si říci, že žádný z nich nezanechal dětem ve své tvorbě větší poklad, než právě Karel Jaromír Erben a Božena Němcová. Dalo by se říci, že v dnešní době už taková velká díla, jaká našim dětem odkázali právě tito spisovatelé vůbec nevznikají.

---

²⁷ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 31-33.

4 Pohádka jako nejdůležitější žánr literatury pro děti

Bez pohádky si dětskou literaturu asi ani nedovedeme představit. Je prověřena staletími, její kořeny sahají až do ústní lidové slovesnosti. Řada ústředních motivů, postav a dějových zápletek se vyskytuje v různých národních pohádkách.

S lidovou pohádkou ve svém původním znění se dnešní děti již prakticky nesetkávají. Jako lidové pohádky jsou označovány ty pohádky, které vznikaly na základě odposlouchaných a folkloristy zapsaných látek. Do dnešní doby prošla pohádka velkými změnami a vznikají stále nové a nové tzv. „moderní pohádky.“ Některé mají bohužel pramálo společného s těmi lidovými a jsou často dějově chudé, či postrádají poučný charakter. Není nad klasické autory (Erben, Němcová, Říha,...) a jejich unikátní díla.

Mohlo by se zdát, že pohádka je žánrem určeným výhradně pro děti. Naopak, většina pohádek se původně vyprávěla mezi dospělými. Pohádka nahrazovala literaturu, ústním způsobem si lidé předávali napínavé i strašidelné příběhy. Dětem byly určeny dějově krátké pohádky, tzv. „humorky“, či alegorické pohádky o zvířátkách, obsahující výchovné posláním.²⁸

Typickou vlastností pohádky je, že se v ní prolíná smyšlený děj se skutečností. A právě v pravdivém jádru pohádky bývá ukryt bezpočet reálných situací, se kterými se v životě běžně setkáváme a kterým musíme ve skutečném životě často čelit. Pohádka nám skrze vymyšlený příběh nabízí řešení, jak se s nimi vypořádat. A to v tom je hlavní kouzlo pohádky. Její přínos pro dětskou duši je značný.

4.1 Druhy pohádek

Ve folkloristice se ustálilo dělení lidové pohádky na zvířecí, kouzelnou a novelistickou. V dnešní době všechny zahrnuje pohádka umělá, která též bývá označována jako pohádka autorská. Navazuje na lidovou pohádku a je psána jako próza i poezie.

---

²⁸ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 20-24.

4.1.1 Zvířecí pohádky

V tzv. zvířecí pohádce jsou hrdiny zvířata a podobně jako v bajce tu zvířata jednají jako lidé. Děj se tedy rozvíjí na základě alegorického. Zvířata mají většinou ustálené charakteristiky – liška je chytrá a lstivá, medvěd silný, pes věrný,... Někdy se v ději objevuje i dětský hrdina, jehož chování je buď viditelně dobré nebo špatné, a má sloužit jako kladný či záporný příklad (O Budulínkovi, O Smolíčkovi, O Červené Karkulce...). Tyto pohádky jsou většinou zaměřené na výchovné poučení.

Do této kategorie spadají také pohádky „řetězové“, kde se v jednoduchém ději postupně přidávají nové postavy či situace a to tak, že všechny předchozí se opakují a shrnují. To jsou například všeobecně známé pohádky O veliké řepě a O kohoutkovi a slepičce. Pohádky tohoto typu, kromě toho, že obsahují hlubokou výchovnou ideu, také slouží k procvičování paměti a jazykového vyjadřování. Často byly označovány jako pohádky didaktické.

Shrneme-li si výše uvedené, můžeme o zvířecích pohádkách říci, že jsou pro děti velmi přínosné. Pomáhají jim totiž orientovat se ve složitých mezilidských vztazích a to poutavým způsobem. Dodnes je tento žánr velmi oblíbený a v umělé pohádce často používaný.²⁹

4.1.2 Kouzelné a novelistické pohádky

Kouzelné pohádky mají už o něco složitější obsah a často jsou pro děti méně pochopitelné. Přesto jsou však u dětí celkem oblíbené. Nejznámější jsou asi pohádky českých klasiků jako byl např. František Hrubín či Jaroslav Seifert.

Novelistická pohádka je námětem a zpracováním bližší povídce. Vyznačuje se svou žertovnou povahou, ráda se vysmívá lidské hlouposti a nadutosti. S námětem zesměšňování hloupých se setkáváme například v různých verzích pohádky O hloupém Honzovi.³⁰

---

²⁹ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 20-22.

³⁰ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 22.

4.1.3 Pohádka umělá

Umělá pohádka od svého vzniku nabyla obrovské rozmanitosti. Proto se dá těžko rozčlenit. Navazuje na lidovou pohádku a zachovává si tedy i základní princip pohádky, jímž je smyšlený příběh. Avšak ve výběru postav, jejich charakteristikách i ději se často velmi odklání od lidového vzoru. Je pro ni také typické přejímání postupů jiných žánrů, především povídky a románu.³¹

Pohádka se téměř odstěhovala z oblasti ústního podání do sféry čtenářské. Karel Čapek soudí, že: „*skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat. Vynález písma a knihtisku nás odcizil této původní a prastaré rozkoši; už nesedíme v kruhu, abychom viseli na rtech expertního povídače; čteme své noviny nebo svou knížku, což nás zbavuje pralidského puzení sesednout a nechat se ukolébat mluveným slovem. Proto skutečná pohádka žije jenom tam, kde ještě nepřevládlo cárství písma: u dětí a primitivů!*“³² Karel Čapek se snažil napsat pohádku jako opravdové vypravování a prý si všechny své pohádky předčítal nahlas, aby vyzkoušel jejich narativnost.

V rámci žánru umělé pohádky se objevují kromě pohádek zvířecích, didaktických a kouzelných také delší pohádkové skladby. Mají více kouzelných a dobrodružných prvků a trochu se svou stavbou přibližují románu. Jako příklad mohu uvést Povídání o pejskovi a kočičce nebo Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochoomůrky.³³

Jak jsme se mohli z výše napsaného přesvědčit, umělé pohádky mají v literatuře své důležité místo. Zachovávají si něco z tradiční literatury a zároveň se snaží přizpůsobit nové době a nárokům dnešních čtenářů. Je žádoucí, aby si pohádky do budoucna udržely svoje postavení u dětských čtenářů a nebyly vytlačeny bezdějovými animovanými filmy, které jsou dnešním dětem nabízeny médii.

4.2 Výchovní aspekt pohádek

Pohádky po staletí svým čtenářům ukazují cestu, jak správně žít. Skrze příběhy předávají dětem srozumitelným jazykem různá poselství a pomáhají zábavnou formou

---

³¹ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 23.

³² GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 23.

³³ Srov. GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*, s. 22-23.

objevovat významy života. Vnášejí řád do dětského světa. Ukazují, že čtenář se svými prožitky a nejistotami není sám. Dodávají naději, že vše nakonec dobře dopadne a dobro nad zlem zvítězí. Mohou také varovat před důsledky nesprávného jednání. Dítě se pomocí pohádkových příběhů může naučit rozlišovat, co je dobré a co naopak špatné. A v neposlední řadě pohádky poskytují útěk od reality do světa fantazie a podněcují v dětech představivost.

5 Výtvarná výchova a její techniky

Tuto kapitolu jsem věnovala objevování hodnot výtvarné výchovy a její důležitosti pro děti. V další části jsem se zaměřila na techniky, které jsou vhodné pro výtvarnou činnost s dětmi mladšího školního věku. Zmapování druhů výtvarných způsobů vyjadřování se mi bude hodit pro výběr technik pro praktickou část práce.

5.1 Výtvarně výchovný proces

Výtvarná výchova má v sobě zahrnuty dvě významné složky, které silně ovlivňují osobnost žáka – složku výtvarně vzdělávací a složku výchovnou. Obzvláště složka výchovná má pro osobnostní a duchovní rozvoj dítěte obrovský přínos. Výchova skrze výtvarný projev se obrací k jednotlivci a podporuje v něm různými prostředky schopnost sebeuvědomění a sebevyjádření. Staví na jeho individuálním pojetí světa. Skrze výtvarný projev dochází k vyjadřování pocitů a postojů, pro něž často jen stěží nalzáme slova. I ty nejnaternější pocity můžeme vyjádřit výtvarným jazykem barev a tvarů.

Hlavním výchovným prostředkem výtvarné výchovy je probuzení zájmu. Ať už jen zájmu o zvolené téma, o výtvarné uchopení problému, ale také zájmu o svět, souvislosti a vztahy. Ze žáka se stává zvědavý a tvořivý člověk.³⁴

5.2 Výtvarná výchova jako součást výchovy ve volném čase

Výtvarná výchova patří do kategorie zájmových činností estetickovýchovných. Pomocí těchto činností utváříme a formujeme estetické vztahy dětí k přírodě, společnosti a jejím hodnotám. Jsou to takové činnosti, v nichž se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti. Nejvýznamnější pro rozvoj kreativity dětí jsou vlastní tvořivé aktivity.

---

³⁴ Srov. ROESELOVÁ, V. Námět ve výtvarné výchově, s. 11-12.

Výtvarné zájmové činnosti obsahují:

- Využití různých výtvarných technik.
- Výtvarné osvojování skutečnosti.
- Experimentování s výtvarnými prostředky (dekorativní práce, hry s barvou, modelování apod.).
- Poznávání výtvarného umění (výstavy, práce s literaturou o výtvarném umění).
- Aplikace estetických požadavků na životní prostředí.³⁵

Rozvíjet své výtvarné dovednosti mohou žáci v rámci činností ve školní družině, v kroužcích domů dětí a mládeže a v základních uměleckých školách. Rovněž základní školy nabízejí mimo povinnou školní výuku širokou škálu zájmových činností, mezi nimiž mnohdy bývají i výtvarné kroužky.

5.3 Význam výtvarné výchovy pro děti

Kreslím, protože mohu lépe než slovy vyjádřit, co si myslím a co cítím... Rád kreslím svůj fantastický svět. Dospělí by měli také kreslit, protože se ze všedního života plného starostí přenesou do dětství, lépe nás pochopí... Je to fantastické, umět, ale i neumět, hlavně když chci a baví mě to... Rád zobrazuji různé věci a zvířata, abych je víc poznal... Mohu vyjádřit kresbou to, co jsem viděl a co si o tom myslím... Člověk může kresbou vyjádřit smutek i radost, připomenout si někoho blízkého... Kreslím, protože chci vědět, jak vidím svět.³⁶

Přečteme-li si pozorně výpovědi dětí mladšího školního věku na otázku, proč kreslí, můžeme dojít k závěru, že výtvarným projevem dítě ventiluje své pocity, které přenáší na papír. Poznává tak samo sebe a dovede se lépe zorientovat v okolním světě. Pomocí fantazie smí dotvářet realitu podle svých představ a obohacuje tím svůj život.

Jako největší výchovný přínos výtvarné výchovy se uvádí schopnost dítěte naučit se pozorovat svět kolem sebe. A nejde pouze o obyčejné vnímání tvarů a barev, při výtvarných činnostech jde o propojení smyslového vnímání s citovou oblastí,

---

³⁵ Srov. PÁVKOVÁ a kol. *Pedagogika volného času*, s. 96.

³⁶ CIKÁNOVÁ, K. *Kreslete si s námi*, s. 7.

s představivostí a fantazií. Představivost je velmi cenná schopnost. Ve výtvarné výchově je tato schopnost ještě o něco povýšena, jejím prostřednictvím totiž můžeme dát svým představám tvar.

Výtvarná výchova otvírá dětem pole pro tvořivou aktivitu, dává jim prostor uplatnit vlastní individualitu a takto svobodná činnost dětem přináší radost.

Také z hlediska fyzického vývoje dítěte je výtvarná výchova významná. Pomáhá rozvíjet jemnou motoriku paže, ruky a následně i prstů.³⁷

Jakákoliv výtvarná aktivita má navíc hlubší humánní podtext. Výtvarný projev sice může zpodobňovat svět tak, jak je viděn, ale především tak, jak je vnímán a prožíván konkrétním člověkem. Pravěký člověk se před mnoha a mnoha lety nelišil od zvířat dorozumíváním ani používáním nástrojů (to dovedou i některá zvířata), ale odlišil se kreslením znaků a obrázků na stěny jeskyní. Dělal to možná proto, aby pochopil sám sebe, nebo proto, aby se méně bál. Možná věřil, že mu tak bude nakloněna matka příroda. Nebylo by hezké, kdyby byl tento rituál zachován i v současné době? Neměli bychom společně s dětmi prostřednictvím výtvarných aktivit poznávat přírodu i sami sebe tak, abychom zůstali její přirozenou součástí a byli s ní v rovnováze?³⁸

Karla Cikánová ve své knize publikovala myšlenku o člověku, který vede skrze výtvarnou aktivitu dialog s přírodou, říká, že takový člověk přírodě neublíží. A já osobně si myslím, že na tomto názoru je hodně pravdy. Výtvarná tvorba v dětech kromě jiných důležitých stránek probouzí také cit pro krásno, buduje vtaž dítěte k pravým hodnotám a podílí se tak na kultivaci dětské duše.

5.4 Vztah mezi výtvarnou výchovou a literaturou

Výtvarný projev nezřídka doplňuje i projev literární, který je obohacen výtvarným zážitkem. Pod jeho vlivem působí slovo bezprostředněji a dotýká se hlubších vrstev skutečnosti. Výchovný dopad obou aktivit, výtvarné a literární, se tak výrazně podporuje.³⁹

---

³⁷ Srov. VÍTKOVÁ, M. *Výtvarná výchova dětí předškolního a školního věku*, s. 6-8.

³⁸ Srov. CIKÁNOVÁ, K. *Kreslete si s námi*, s. 7-8.

³⁹ ROESELOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*, s. 12.

Výtvarná výchova a literatura se prokazatelně vzájemně ovlivňují a jedna druhou významně obohacuje. Propojíme-li výtvarnou aktivitu s literaturou, rozhodně tím získáme.

5.5 Výtvarné techniky využitelné s dětmi mladšího školního věku

5.5.1 Kresba

Kresba dítě doprovází na každém kroku, a je tedy nejvlastnějším prostředkem jeho vyjadřování. V dětství je stejně tak přirozená jako slovo a písnička. Kresbu dítě používá jako prostředek pro ilustraci svých představ a zájmů. Skrze kresbu se může přenést do světa indiánů a princezen, vyprávět příběhy.

V dětském výtvarném projevu se kresba objevuje ve třech podobách: kresba představ, kresba motivovaná pozorováním skutečnosti a kresba, sloužící k záznamu nápadů.

Technik kresby je velké množství a můžeme je rozdělit například podle stopy, kterou zanechávají - na techniky kresby suchou stopou a mokrou stopou. Do kategorie technik kresby suchou stopou patří například kresba tužkou, rudkou a uhlem. Mezi techniky kresby mokrou stopou spadá perokresba, kresba dřívkem, štětcem, či fixy.⁴⁰

Pro dítě je velmi přirozené vzít do ruky tužku a vést ji po papíře, vytvářet linie a parádně si to užít. A to je právě na dětské kresbě to nejkrásnější, to s jakou přirozeností vzniká. Jde o činnost naprosto spontánní. Dítě nekreslí pro výsledek, ale spíš pro samotnou činnost a zážitek z ní. Je dobré děti ke kresbě správně motivovat, případně jim jen poskytnout prostor a prostředky vyjádřit se.

5.5.2 Malba

Dětská malba je výrazem ztvárnění emocí, prožitků, vztahů. Děti se ujímají barev nejen štětcem, ale často i rukama a abstraktně řečeno celou svou bytostí. Dítě potřebuje klást na papír barvy tak, jak cítí jejich význam, a proto vedení malířského projevu dětí vyžaduje tolerantní přístup.

---

⁴⁰ Srov. ROSELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 24.

Podobně, jak je tomu u kresby, i malba v dětském projevu má tři podoby: malbu představ, malbu inspirovanou skutečností a malbu návrhovou. Malovat se dá temperou, akvarelem, ale i pastelem.⁴¹

Malba je pro děti významná hlavně tím, že jim umožňuje pracovat s širokým spektrem barev a obrovským množstvím jejich odstínů. Skrze malbu se děti mohou svobodně vyjádřit, popustit uzdu své fantazii, odreagovat se od starostí a ponořit se do kouzelného světa barev. Malováním se dají vyjádřit rozličné pocity a nálady. Další výhodou je, že malovat může kdokoliv a nemusí mít zrovna talent. Stačí, aby se uvolnil a vyjádřil barvami svoje emoce.

5.5.3 Grafika

Grafika přináší do výtvarného projevu protiváhu předchozím emocionálně zabarveným technikám. Jejich složitost vyžaduje vedle citového přístupu také přístup rozumový. Základem pro práci s grafickými technikami je výtvarné myšlení.

Grafické cítění, které je potřebné pro práci s grafickými technikami, lze u dětí probudit pomocí přípravných grafických technik. Tyto techniky umožňují získat první zkušenosti s grafikou. Jako přípravná grafická technika může posloužit například frotáž (překreslování povrchů různých předmětů za pomoci tenkého papíru a voskovek nebo měkké tužky). Lze využít také technik her s otisky různých předmětů nebo vlastnoručně vyrobených razítek, či odkrývacích technik na voskovém podkladu.

Grafika vzniká tak, že se na vyryté, vyleptané nebo nalepené plošky nanese tiskařská barva a poté se vytiskne několik kopií díla. Techniky, které lze použít pro grafiku s mladšími školáky, jsou například linoryt, dřevořez, tisk z koláže, papíroryt, technika rytí suchou jehlou.⁴²

I když je grafika složitější technikou a vyžaduje určitou míru zručnosti a šikovnosti, za předpokladu správného vedení a vhodně zvolených prostředků by mohla být příjemným oživením výtvarné činnosti dětí.

---

⁴¹ Srov. ROSELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 62-63.

⁴² Srov. ROSELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 94-128.

5.5.4 Plastická a prostorová tvorba

Když zavřeme oči a soustředíme se na materiál předmětů, kterých se dotýkáme, můžeme silně vnímat jejich kvality. Klid a snaha o vcítění nám přináší řadu podnětů, které nás příjemně oslovují...⁴³

Prostorovou tvorbu můžeme rozdělit na modelování, tvarování a konstruování. Při modelování s dětmi se nejvíce využívá materiálu keramické hlíny, sádry a moduritu. Tvarovat lze třeba papír, plech, různé drátky, nebo můžeme použít přírodních materiálů. Konstruování je přínosné zejména pro rozvoj prostorového cítění a využít se dá jakýkoliv materiál od plastu po přírodniny. Fantazii se meze nekladou a podle libosti můžeme výtvarný materiál vesele kombinovat.

Práce s rozličnými výtvarnými materiály má relaxační účinky, děti si při ní krásně odpočinou. Mimoto podporuje jejich představivost a dává jim prostor k vyjádření se zase trochu jiným způsobem. Skrze prostorové vyjádření se otvírají nové možnosti. Žák může své nápady rozvézt více do hloubky, jeho představy nabudou skutečných tvarů. Prostorové vyjadřování učí děti vnímat materiál, jeho objem a povrch.

---

⁴³ Srov. ROSELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 146.

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Úvod

V praktické části nabídnu několik projektů, které byly vytvořeny za účelem zábavným způsobem dětem přiblížit svět literatury. Skrze pohádkové příběhy, prostřednictvím výtvarných technik a her se děti seznámí s některými literárními díly a ilustracemi významných českých autorů. Projekty jsou sestaveny tak, aby byla podpořena vzájemná spolupráce dětí ve dvojicích i v rámci větší skupiny. Mimo to jsem se snažila o rozbití stereotypu v činnostech probíhajících ve školní družině. Mým dalším cílem bylo tedy také přinést do mimoškolních aktivit něco nového, zábavného a zároveň také poučného.

Část z projektů jsem vyzkoušela v praxi ve školní družině. V druhé části této kapitoly uvádím své poznatky, které praktické ověření projektu přineslo.

6.2 Projekty

6.2.1 Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort

Literární námět: Josef Čapek: *O pejskovi a kočičce*

Cílová skupina: 1. – 3. třída ZŠ

Využité výtvarné techniky: modelování, kresba na velkou plochu

Pomůcky: balicí papír, pastelky, kousek moduritu

Cíle projektu, očekávané výstupy:

- Děti se seznámí s dílem významného literárního autora.
- Děti si oživí své literární znalosti a získají znalosti nové.
- Děti si osvojí výtvarnou techniku modelování.
- Děti si procvičí výtvarnou techniku kresby.
- Děti se naučí spolupracovat ve dvojicích při modelování.
- Děti se naučí vnímat svůj prostor a prostor partnera v činnosti.
- Děti se odreagují od školní výuky.

Rozehrání: Na úvod projektu děti zaktivují svou mysl pomocí známé pohybové hry Na rybičky a rybáře.

Zklidnění, uvedení do tématu: Všichni se pohodlně usadí na koberec a vychovatelka uvede děti do tématu projektu povídáním: „Hra na úvod dnešní činnosti souvisela s rybičkami. Tak mě napadá, jestli někdo z vás má doma akvárium s rybičkami? A co vy ostatní, máte nějaké domácí zvířátko? Následující pohádka, kterou vám chci přečíst a která bude souviset s naším dnešním výtvarným úkolem, bude také mít jako ústřední postavy zvířátko. Někteří z vás se pochlubili, že mají doma pejska a nebo kočku. A náš příběh, který napsal jeden významný český autor, bude vyprávět právě o těchto dvou zvířátkách. Tak se pohodlně posaďte a poslouchejte...“

Četba: Nyní přečte vychovatelka úryvek pohádky: Jak si pejsek s kočičkou dělali dort.

Povídání: Vychovatelka klade dětem otázky. Jestli poznaly, o jakou pohádku se jedná a případně jestli znají i název celé knížky, která tuto pohádku obsahuje. A zda děti vědí, který známý český autor tuto knihu napsal. Vybavují si ještě nějaké další knihy tohoto spisovatele? Že měl Josef Čapek bratra, jistě každý ví. Jak se jmenoval křestním jménem? A vědí děti, že byl také spisovatel? Vybavily by si některé z jeho děl? Znají děti také nějaké další pohádky, ve kterých figurují zvířátka? A jaké? Kdo je napsal?...

Výtvarná činnost: Děti se ve dvojicích usadí ke stolům a do každé dvojice dostanou kousek moduritu. Úkolem každé dvojice je společnými silami vymodelovat z moduritu dort, který upekli pejsek s kočičkou. Děti se mezi sebou musí domluvit, aby jejich spolupráce dobře fungovala a aby výrobek mohl vzniknout. Hotové výrobky vychovatelka vystaví na dobře viditelné místo, aby si je mohly děti vzájemně prohlédnout.

Reflexe: Děti se zase pohodlně usadí a povídají si o právě dokončené výtvarné činnosti. Vychovatelka řídí dialog a pokládá otázky – zda se dětem ve dvojicích dobře pracovalo, jestli si myslí, že spolupráce v jejich dvojici probíhala dobře, a co by změnilo, či naopak vyzdvihly jako klady společné práce.

Výtvarná činnost II.: Poznámka: Před další výtvarnou činností by bylo vhodné vzít děti ven na krátkou procházku, aby se odreagovaly od monotónní činnosti vsedě a mohly směle pokračovat ve výtvarné činnosti. Děti jsou po celodenní práci ve škole unavené a družina by jim měla poskytnout dostatek pohybové kompenzace. Případně můžeme připojit nějakou další krátkou pohybovou hru, nebo projekt rozdělit do dvou dnů.

Na spojené lavice nebo na zem rozprostře vychovatelka veliký balicí papír a vysvětlí dětem, že plocha papíru je výkladní skříň cukrárny a děti mají za úkol plochu pomocí kresby zaplnit jejich oblíbenými dortíky a zákusky. Společná výtvarná činnost u dětí rozvíjí elementární uvědomění si vlastního prostoru a prostoru partnera v činnosti.

Reflexe: Po výtvarné činnosti následuje opět společná reflexe. Děti si společně s vychovatelkou povídají o tom, jak se jim společně tvořilo, jestli to bylo složité, když kreslily s více dětmi dohromady a jestli je to bavilo. Součástí poslední reflexe bude také závěrečné shrnutí projektu. Zda se dětem celkově dobře pracovalo a jestli cítí nějakou změnu ve vzájemných vztazích, zda mají pocit, že se díky společným činnostem více semkly.

6.2.2 O Jabloňce

Literární námět: Eduard Petiška: *O Jabloňce*

Cílová skupina: 1. – 3. třída ZŠ

Využití výtvarné techniky: kresba pastely, koláž/frotáž doplněná kresbou uhlem či pastelkami

Pomůcky: čtvrtky, měkké papíry, barevné pastely, uhl, pastelky, lepidlo, různé suché plody, větvičky a listí

Cíle projektu, očekávané výstupy:

- Děti se seznámí s pohádkou známého dětského spisovatele Eduarda Petišky.
- Děti si osvojí výtvarnou techniku kresby pomocí pastelů.
- Děti se naučí technice koláže a frotáže.
- Děti si odpočinou prostřednictvím relaxace a odreagují se tak od starostí a školních povinností.
- Děti se naučí spolupracovat během výtvarné činnosti.
- Děti prohloubí svůj vztah k přírodě.

Vycházka do přírody, motivace: Na úvod projektu vezme vychovatelka děti na krátkou vycházku do přírody a předem jim zadá úkol, aby cestou sbíraly různé přírodniny - malé suché plody, lístky, kousky kůry či větvičky. Upozorní je také, aby si cestou všímaly hlavně stromů a zaměřily se na to, jak jsou široké a rozvětvené, jakou strukturu má jejich kůra, jak vypadá jejich listí. Ať se chvíli u některého stromu zastaví

a pokusí se s ním navázat kontakt. Ať pohladí jeho kůru a se zavřenýma očima se zaposlouchají do zvuků jeho koruny ve větru. Ať se pokusí skrze objetí kmenu vnímat jeho energii a proudící mízu, jeho chlad či teplo.

Četba: Po návratu z vycházky se děti pohodlně usadí na koberec a vychovatelka jim přečte úryvek z pohádkové knihy Eduarda Petišky: O Jabloňce.

Výtvarná činnost: Každý dostane papír a pomocí pastelů se pokusí nakreslit jabloň v kterémkoliv ročním období. Ve dvojicích pak děti hádají, jaké roční období jejich soused nakreslil a vzájemně si své obrázky představí a vysvětlí svůj výtvarný záměr.

Relaxace: Vychovatelka pobídne děti, aby si stouply tak, aby kolem sebe měl každý dostatek místa a aby jim bylo v jejich pozici dobře.

Vychovatelka: „Zavřete oči a představte si, že každý kdo tu stojíte, jste teď stromem. Vaše nohy – tedy vlastně kmen je pevně spojený se zemí a představujte si, že vám z nohou vyrůstají kořeny a vedou hluboko do země. Celé vaše tělo je spojené jednou částí v kmen a vaše ruce, které máte zvednuté do výšky, jsou větve. Představujte si, že vane mírný větřík a ten si pohrává s vašimi větvemi hezky pomaličku ze strany na stranu. Najednou vítr zesílí a hýbe vám s větvemi intenzivněji a zase pomalu utichá a vy už tu stojíte v klidu a bez hnutí a tělem vám proudí léčivá míza a cítíte se dobře jako statný a zdravý strom. Ještě chvíli si ten pocit užívejte... A teď pomalinku opatrně, abyste se neoslnily, otvírejte oči a protahujte se. Už nejste stromem, už jste zase dětmi v družině, můžete si sednout a já vás seznámím s další výtvarnou činností, které se budeme věnovat...“

Výtvarná činnost II.: Nyní přijdou ke slovu na vycházce nasbírané přírodniny. Vychovatelka vysvětlí dětem techniku koláže a frotáže a nabídne dětem výtvarné prostředky – uhel nebo pastelky, lepidlo, případně měkký papír a voskovky na techniku frotáže. Poté rozdělí děti do dvojic a v každé dvojici se děti domluví na výtvarné technice a společně vytvoří obrázek pomocí netradiční výtvarné techniky a dokreslování.

Reflexe: Na závěr proběhne reflexe, kdy děti shrnou poznatky z průběhu činnosti, jak probíhala vzájemná domluva na tématu a celková spolupráce a jak je činnost s netradičními výtvarnými technikami zaujala.

6.2.3 Pohádka Vodnická

Literární námět: Karel Čapek: *Devatero pohádek*.

Cílová skupina: 3. – 5. třída ZŠ

Využité výtvarné techniky: malba pomocí vodových barev, případně i malba na netradičním podkladu

Pomůcky: čtvrtky, vodové barvy, (oblázky, temperové barvy)

Cíle projektu, očekávané výstupy:

- Děti se seznámí s knihou Karla Čapka – Devatero pohádek.
- Děti si osvojí výtvarnou techniku malby na netradiční podklad.
- Děti se naučí výtvarné technice odkrývání na voskovém podkladu.
- Děti rozvinou svou schopnost spolupráce v rámci skupinového vytváření příběhu.
- Děti vyjádří svou fantazii a představivost v tvořivé činnosti.

Četba: Na úvod projektu přečte vychovatelka dětem úryvek z Čapkovy Pohádky vodnické.

Dokončování příběhu: Děti dají hlavy dohromady a společnými silami se pokusí dokončit příběh. Vychovatelka může děti i různě vyvolávat, aby se na příběhu podílely všechny. Nejdříve by ale měla nechat konverzaci volně plynout a dát dětem prostor zapojit se do vyprávění podle jejich chuti.

Výtvarná činnost: Pomocí výtvarné malby vodovými barvami zobrazí děti každý za sebe konec vodnické pohádky, tak jak k němu společně dospěly. Během výtvarné činnosti dětí vychovatelka může dětem povědět něco o knize Karla Čapka: Devatero pohádek. Například jaké další pohádky zde mohou najít a o čem přibližně vypráví. Může jim také ukázat ilustrace.

Reflexe: Obrázky vychovatelka rozmístí vedle sebe, děti si je prohlížejí a vysvětlují své výtvarné záměry a co zobrazují.

Výtvarná činnost II.: Projekt možno doplnit o výtvarnou činnost malby na oblázky. Tato činnost děti většinou velmi baví a byla by zajímavým zpestřením. Téma malby by bylo orientováno na podvodní svět.

6.2.4 V roli ilustrátora pohádkové knihy

Námět: Pro tento projekt jsem se inspirovala výtvarným nápadem Lucie Mičínové (Diplomová práce: Výtvarná řada pro 1. stupeň základní školy – pohádkové téma „Zlatovláska“, Olomouc: 2010), který mi přišel jako velmi zajímavý a pro můj projekt tématicky vhodně zapadající. Použila jsem zde její nápad s výrobou knížky z kartonů. Mé myšlenky a ostatní nápady vyskytující se v této práci, jsou však výhradně mé vlastní.

Cílová skupina: 3. – 5. třída ZŠ

Využité výtvarné techniky: (malba vodovými barvami/temperami), pracovní činnost s netradičním výtvarným materiálem

Pomůcky: několik knih s ilustracemi Josefa Lady, papírové krabice, nůžky, lepidlo, provázek, papír, vodové barvy, štětce, kelímky na vodu, igelit na lavice, případně tuš

Cíle projektu, očekávané výstupy:

- Děti se seznámí s ilustracemi známého ilustrátora, malíře a spisovatele Josefa Lady.
- Děti se naučí vyrobit z kartónů od krabic a vlastnoručních obrázků „knihu“.
- Děti si osvojí techniku malby vodovými barvami.
- Děti se naučí spolupracovat na výrobku.
- Děti se budou aktivně podílet na rozvoji své kreativity a fantazie.
- Děti se naučí uplatnit v rámci skupiny a prosadit svůj názor.
- Děti se naučí rozdělovat role ve skupině.

Motivace k činnosti: Na úvod projektu si vychovatelka s dětmi povídá o knižních ilustracích. Seznámí děti s obrázkem Josefa Lady a společně s dětmi prolistuje knihy s jeho ilustracemi. Zajímá se, jestli by si děti dovedly představit, že by se staly ilustrátory knih. Jestli si myslí, že by je tato činnost bavila a jestli jim to připadá jako zajímavá práce. Poté dětem nabídne, že si můžou na vlastní kůži vyzkoušet na chvíli se vcítit do role ilustrátora knih.

Výtvarná činnost: Vychovatelka rozdělí děti do malých skupinek po třech až čtyřech žácích. Každá skupina bude mít za úkol na papír vodovými barvami případně i tuší namalovat děje z nějaké pohádky. Poté se dají obrázky schnout a mezitím děti rozstříhají krabice tak, aby z kartónů vznikly pevné stránky knížky. Již zaschnuté obrázky pečlivě nalepí na provizorní stránky knížky a knihu svážou provázkem. Ve

skupině se děti musí společně domluvit na tématu pohádkové knížky a rozdělit si mezi sebou úkoly. Každý může například nakreslit ilustraci na jednu stránku knížky, jedno z dětí bude ilustrovat obal. Jeden může stříhat kartón, druhý lepít obrázky na stránky knihy, třetí sváže stránky provázkem dohromady.

Reflexe: Na závěr vychovatelka pobídne děti, aby vždy za pracovní skupinu představily své dílo.. Záměrně také směřuje konverzaci k průběhu činnosti, snaží se zjistit, jak se dětem spolupracovalo, co bylo na této činnosti nejtěžší a co naopak chápou jako příjemné. Může se také zeptat, jestli si teď děti trochu dovedou představit, jaké to je být ilustrátorem knih a jestli by tuto práci chtěly dělat.

Vyprávění pohádek: Zbývá-li ještě nějaký čas a mají-li děti ještě energii a náladu, můžou projekt završit převyprávěním dějů pohádek podle hotových vlastnoručních ilustrací.

6.3 Realizace projektu

6.3.1 Poznámky k organizační stránce projektu

V průběhu realizace svých projektů jsem došla k několika poznatkům, týkajících se organizační stránky věci. Vzhledem k omezenému materiálovému zázemí jsem například musela několik svých projektů přetvořit, především jsem byla nucena pozměnit výtvarné techniky. Konkrétně třeba v projektu s názvem *Pohádka Vodnická* jsem původní techniku odkrývání na voskovém podkladu musela nahradit technikou malby vodovými barvami, jelikož k dispozici nebyly ani voskové barvy, ani černá tuž na následné překrytí obrázku. To mě trochu mrzelo, ale můj výzkumný záměr to neovlivnilo. Na druhý projekt jsem si materiál obstarala sama. Celkově musím říci, že mě překvapilo, jak omezené materiálové vybavení v družině i v tak relativně velkém městě mají. Bylo mi vysvětleno, že se vše odvíjí od nízkých finančních zdrojů školy. Je škoda, že rozvoj potenciálu dětí je omezen finančními prostředky, kterých se státním školám mnohdy nedostává.

Dále jsem po delším zvažování smazala časové dotace uvedené v úvodu každého projektu, jelikož jsem došla k závěru, že projekty byly často navrženy tak, že by bylo dobré je rozdělit do dvou dnů a nebo je předělit krátkou procházkou či jinou pohybovou aktivitou. Děti jsou po celodenním sezení ve škole rozjívené a právě družina by jim

měla nabídnout především fyzické vybití nahromaděné energie a celkové odreagování se od dlouhého dne ve školní lavici. Časové rozvržení činnosti jsem tedy nakonec nechala na uvážení každého konkrétního pedagogického pracovníka.

K organizační stránce projektu bych měla už jen jednu připomínku. Je totiž velmi důležité, aby si vychovatelka dopředu správně naplánovala činnost s dětmi a brala v potaz také častou fluktuaci dětí v družině a uměla s ní pracovat. Například se může stát, že jeden ze skupinky pracující na určitém projektu může během realizace odejít domů. Je tedy třeba s takovou situací počítat a následně ji dokázat vyřešit a to třeba i nutnou reorganizací pracovních skupin.

6.3.2 Reflexe průběhu činností

Tuto podkapitolu jsem se rozhodla přidat z toho důvodu, abych se podělila o své myšlenky a postřehy z průběhu realizace mých projektů.

Projekty jsem koncipovala tak, abych s jejich pomocí u dětí podpořila chuť spolupracovat. Musím říci, že mě velmi mile překvapilo, s jakou chutí děti společnými silami vytvářely příběh o vodníkovi a jak se aktivně zapojovaly. Původně jsem chtěla, aby děti navazovaly se svými kousky příběhu spontánně a jak je napadne, to jsem ale následně přehodnotila a situaci jsem musela maličko korigovat. S tak obrovským nadšením a aktivitou dětí jsem nepočítala. Všechny chtěly přispět do příběhu svým nápadem a tak se stalo, že si vzájemně skákaly do řeči a překřikovaly se. Začala jsem je tedy postupně vyvolávat a tím jsem vnesla do činnosti řád. Příběh nakonec dostal zajímavou podobu, do jeho výtvarného zpracování se děti pustily také s chutí. Vznikala velmi zajímavá díla.

Můj další projekt jsem po domluvě s vychovatelkou vyzkoušela v menší vesnické škole, s níž škola v Českých Budějovicích spolupracuje. Odesla jsem si odsud velmi příjemné pocity. Prostředí této školy na mě zapůsobilo silně. Téměř rodinné vztahy dětí i pracovníků školy měly velký vliv na klima ve třídě. Realizaci projektu na této škole vnímám jako mnohem jednodušší a příjemnější. Místní děti spolu vycházely velmi dobře, a tak nebyl tedy problém s jejich vzájemnou spoluprací. Role ilustrátorů pohádkové knihy se zhostily s nadšením a elánem, konečné artefakty hodnotím jako velice povedené. Snad jedinou komplikací bylo, že se děti nemohly rozhodnout, kterou pohádku pro své dílo zvolí a jak si rozvrhnou role ve skupině. To jsem vyřešila

hlasováním ve skupince. Tím, že děti dostaly určitá pravidla, se jejich dohady usměrnily a nebyl pak problém dojít k vzájemné shodě. Možná by ale bylo lepší projekt zaměřit přímo na jednu konkrétní pohádku, v úvodu hodiny dětem kousek přečíst a tím jim usnadnit výběr dějství pro jejich ilustrace.

Dospěla jsem ještě k jednomu poznatku. Při práci se skupinou dětí jsem si všimla, že pokud byla skupina tvořena samými děvčaty, jejich spolupráce byla většinou bezproblémová. Dívky pracovaly v klidu a v tichosti. V chlapeckých skupinách docházelo mnohem častěji ke komplikacím v domluvě, vládla zde soutěživost, dohady. Tento jev by dle mého názoru stál za důkladnější prozkoumání.

6.3.3 Výsledky činností

K realizaci projektů jsem využila z důvodu nečekaných komplikací vzniklých náhlým úrazem kolena a následné dlouhodobé rekonvalescence pouze dva z projektů a ty jsem vyzkoušela v praxi ve školní družině v Českých Budějovicích a v menší vesnické škole. Myslím si ale, že i když jsem nakonec nevyzkoušela všechny projekty, tak i tyto dva vybrané mi stačily k získání zpětné vazby a k dosažení vytyčených cílů.

Řekla bych, že se mi nakonec podařilo splnit všechny cíle. V první řadě tím, že jsem dětem nabídla něco nového a vychovatelce poskytla zajímavé nápady, jak oživit výtvarnou činnost s dětmi ve školní družině.

Za úspěch projektů považuji především to, že děti činnost bavila a že se jim celkem dařilo během práce spolupracovat a zdravě mezi sebou komunikovat. To byl hlavní cíl mé práce.

Není pochyb také o tom, že výtvarná činnost a literatura spolu úzce souvisejí. Díky realizaci projektů jsem si potvrdila, že se dají spolu snadno kombinovat a literatura může výtvarnou činnost příjemně obohatit.

ZÁVĚR

Umění má na lidskou duši nepochybně velký vliv. Skrze literaturu a výtvarné umění člověk nachází spoustu krásného, tříbí svůj vkus a rozvíjí to, co je v něm dobré. Mimoto pomáhá rozbít každodenní stereotyp, nabízí odreagování a zábavu. V období mladšího školního věku se teprve utváří osobnost, a je to tedy ta nejvhodnější doba pro formování charakteru a právě umění k tomu může výrazně přispět.

Výtvarná výchova dětem pomáhá k rozvoji sebeuvědomění a podporuje jejich sebevyjádření. Umožňuje ventilovat pocity a poskytuje svobodu projevu.

Literatura u dětí rozvíjí morální hodnoty a obohacuje život o uměleckou složku. Pomocí četby si dítě rozšiřuje své obzory poznání i slovní zásobu. Zvláštní význam v dětském světě má pohádka. Pohádky umí dodat naději, ukázat správnou cestu a jsou mostem do světa fantazie.

Spolupráce je pro děti důležitá především z hlediska formování jejich mezilidských vztahů. Vzájemná pomoc v dětech posiluje prosociální cítění. Ze spolupráce mají prospěch všichni zúčastnění.

Ve svém projektu jsem se pokusila propojit všechny tyto složky. Nabídnout dětem zajímavé způsoby, jak skloubit literaturu s výtvarnou činností a skrze ně rozvíjet v dětech prosociální vztahy a chuť spolupracovat.

Myslím, že se mi podařilo stanovených cílů dosáhnout. V praxi se ukázalo, že výtvarnou činností spolupráci podpořit lze a to dokonce velmi dobře. Děti na projektech spolupracovaly velmi spontánně a nečinilo jim to větší potíže. Do činností se přirozeně zapojili dokonce i jedinci, kteří byli dle paní vychovatelky spíše zdrženlivější povahy a často prý se z různých důvodů společných činností nezúčastňovaly. To mě velmi potěšilo. Celkově jsem měla radost z toho, že mé projekty děti bavily a že se do nabízených činností vrhaly s chutí. Občas se sice naskytl problém, ale vždy se nám podařilo vyřešit.

Jako další cíl jsem uváděla seznámení dětí s dílem známých literárních autorů, což jsem také splnila. Každý projekt byl tematicky zaměřen na konkrétní knihu českého spisovatele, vždy navíc proběhla diskuze o vybraném díle a jeho autorovi.

A konečně jsem myslím dosáhla i posledního cíle, jímž bylo odbourat stereotyp v činnostech v mimoškolní výchově a nabídnout dětem i vychovatelům něco nového. To se mi, soudě z nadšení dětí při plnění zadaných úkolů, také podařilo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CIKÁNOVÁ, K. *Kreslete si s námi*. Praha: Aventinum, 1992. ISBN 80-85277-79-4.

GEBARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 14-283-89.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-415-X.

HŘÍCHOVÁ, M.; NOVOTNÁ, L.; MIŇHOVÁ, J. *Vývojová psychologie pro učitele*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2000. ISBN 80-7082-626-6.

KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-712-1.

KASÍKOVÁ, H. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*. Kladno: Aisis, 2005. ISBN 80-239-4668-4.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha 7: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MARUŠÁK, R. *Literatura v akci*. 1. vydání. Praha: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.

PÁVKOVÁ a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

ROESELOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995. ISBN neuvedeno.

ROESELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.

ŠIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-0629-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÍTKOVÁ, M. *Výtvarná výchova dětí předškolního a školního věku*. Třetí vydání. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1987. ISBN neuvedeno.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. – Pohádka Vodnická

- Obr. 1. Děti při práci
- Obr. 2. Děti při práci
- Obr. 3. Závěr vodnické pohádky aneb jak to dopadlo s vodníkem
- Obr. 4. Závěr vodnické pohádky aneb jak to dopadlo s vodníkem

Příloha II. – V roli ilustrátora pohádkové knihy

- Obr. 1. Děti při práci
- Obr. 2. Děti při práci
- Obr. 3. Nekonečný příběh v podání dívčí skupinky
- Obr. 4. Nekonečný příběh v podání chlapecké skupinky
- Obr. 5. Presentace hotových výrobků (Kртеček)
- Obr. 6. Presentace hotových výrobků (Nekonečný příběh)

PŘÍLOHY

Příloha I. – Pohádka Vodnická

Obr. 1 – Děti při práci

Obr. 2 – Děti při práci

Obr. 3 – Závěr Vodnické pohádky aneb jak to dopadlo s vodníkem

Obr. 4 – Závěr Vodnické pohádky aneb jak to dopadlo s vodníkem

Příloha II. – V roli ilustrátora pohádkové knihy

Obr. 1 – Děti při práci

Obr. 2 – Děti při práci

Obr. 3 – Nekonečný příběh v podání dívčí skupinky

Obr. 4 – Nekonečný příběh v podání chlapecké skupinky

Obr. 5 – Prezentace hotových výrobků (Krtěček)

Obr. 6 – Prezentace hotových výrobků (Nekonečný příběh)

ABSTRAKT

KELTNEROVÁ, M. *Rozvoj schopnosti spolupráce dětí mladšího školního věku s využitím vybraných knižních titulů prostřednictvím výtvarných technik*. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce I. Kovářová.

Klíčová slova: spolupráce, rozvoj spolupráce, mladší školní věk, literatura, četba, výtvarná výchova, výtvarné techniky.

Práce se zabývá spoluprací dětí mladšího školního věku a možnostmi jejího rozvoje s pomocí literárního námětu a výtvarné činnosti.

Teoretická část vymezuje specifika mladšího školního věku, tělesný a duševní vývoj dítěte. Charakterizuje fenomén spolupráce, roli pedagoga v kooperativní výuce, učební prostředí, kooperativní hru a možnosti spolupráce ve výtvarné výchově. Popisuje význam a specifickou literatury pro děti, definuje vztah dětí ke knihám v dnešní době. Zaměřuje se také na pohádky a jejich důležitost pro dětské čtenáře. Charakterizuje výtvarnou výchovu dětí, její význam a propojenost s literaturou. Popisuje výtvarné techniky vhodné pro činnost s dětmi mladšího školního věku.

Praktická část je orientovaná na výtvarný projev dětí mladšího školního věku, na jejich spolupráci při tvořivé činnosti. Práce proběhla s dětmi ve školní družině. Činnosti byly motivovány knihami známých českých autorů.

ABSTRACT

KELTNEROVÁ, M. **Cooperation ability development of younger-school-age children with the use of selected publications through art techniques.** České Budějovice, 2011. Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Theological Faculty. Department of Pedagogy. Leader of the thesis I. Kovářová.

Key words: cooperation, development of cooperation, younger school age, literature, reading, creative education, art techniques.

This thesis is focused on cooperation of younger school age children and on possibilities of its development with the use of literary subject and creative activity.

Theoretical part defines the specifics of younger school age children and the physical and mental development of a child. It defines phenomenon of cooperation, the teacher's role in cooperative education, learning environment, cooperative play and possibilities of cooperation in arts. It describes the importance and specificity of literature for children; it defines the relationship of children to books at present time. It also focuses on fairy tales and their importance for small readers. The thesis characterizes the creative education of children, its importance and interconnection with literature. It describes some art techniques, which are suitable for working with younger school age children.

The practical part is focused on creative expression of younger school age children and on their cooperation within the creative activity. The activity with children has been done in after-school club. All the activities have been motivated with books by famous Czech writers.